

373.3.091.2(045)

В 43

**ВИКЛАДАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ**

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ВИПУСК I**

Кривий Ріг—1995

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ЗАКЛАДІ

Д. Т. Федоренко, О. Г. Суворова

Перші роки відбудови незалежної і суверенної України дали підстави сподіватися, що соціальне замовлення на випускника середньої школи (гімназії, ліцею, коледжу) та вузу суттєво змінилося. Ставлячи на перше місце інтереси нації, українська держава робить замовлення в першу чергу на високоосвіщені національні кадри, на їх ґрунтовні знання у певній галузі, а також високий інтелектуальний і духовний рівень.

Під системою національного виховання і навчання в загальноосвітньому навчально-виховному закладі слід вважати такий логічно побудований на досягненнях сучасних лінгвістичних наук і методики формування особистості комплекс взаємопов'язаних педагогічних дійств (процесу, явищ, подій, стану), що здійснює формування і підготовку до життя національно свідомих громадян, які задовольняють потреби соціально-економічного, політичного, духовного зросту незалежності і суверенності держави, що сповідує принципи національного будівництва.

Теоретично до такої системи входять всі типи уроків, види позакласної пізнавально-виховної діяльності, участь батьків дітей по навчанню та умінням здійснювати національне виховання в сім'ї засобами повернення її побуту до витоків традиційно народного, до здобутків української етнопедагогіки.

За останні роки здійснено спробу визначення системи національного виховання, розроблена групою авторів відповідна концепція.

Однак її можна вважати лише як пробним каменем в спорудженні важливої будови, ім'я якій національна школа незалежної України.

Оскільки основним завданням середньої і вищої освіти є вироблення інтелектуального капіталу для держави, то школа, в тому числі й вища, в умовах державності України має готувати національні кадри для повнокровного функціонування всіх сфер суспільства. Пріоритетна роль в цьому належить розвитку і вдосконаленню національної системи освіти й національного виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної Української держа-

ви на світовий рівень. Цю систему відстоював ще К.Д.Ушинський. Вона покликана виховувати носіїв і діячів духовності рідного народу, з глибоким народним світосприйняттям, мисленням, національною психологією, характером, світоглядом, сприяти всебічному розвитку особи.

Базовою ланкою національної системи навчання і виховання є національна школа. В епоху державного й духовного відродження України створюється школа нової генерації - українська національна. Саме українська, бо ця школа працює на Україну та її майбутнє, а не на аморфний та безликий простір; саме національна, бо виховує вона істинно національно свідомих громадян, а не псевдопатріотів - флюгерів, торкатиметься коренів української ментальності й українського духу, відкриваючи їх, як замулені після поведі джерела, і живиться ними. Українська національна школа зносить у діяльність освіти домінуючий соціальний зміст - відродження України, її єдності, цілісності, соборності, розквіту в світовому співтоваристві.

Але щоб національне виховання не звелось до відтворення етнографічних подробиць, побуту та обрядів, натомість необхідно викладання всіх без винятку предметів поставити на науково обґрунтований і виважений національний основу, наповнити його національним змістом.

У початкових класах є широке поле діяльності вчителів для проведення уроків з погляду ідей національної школи. Так уроки читання (творів національної класики і українського фольклору) на основі народної дидактики можуть викликати у учнів початкових класів певний інтерес, коли діти зануряться у золототкані твори, писані рідною мовою, яку не дарма звуть солов'їною за її мелодійність, можливість передати найтонші прояви людської душі, адже не дарма українську мову порівнюють із величезним ансамблем бандуристів, в якому кожна із 75 струн кобзи звучить своїми неповторними акордами, формуєчи мовний колорит, полофонію і виличезну гаму тональності.

Такі багатозвучні і мелодійні, переповнені думками і почуттями художні та фольклорні твори, що народжені українською мовою.

Тому уроки читання в початкових класах національної школи, як і уроки позакласного читання, володіють невичерпними виховни-

ми, формуючими, розвиваючими пізнавальними та навчальними можливостями.

Саме тому кожен ур к читання чи позакласного читання повинен перетворитися у таке педагогічне нетрадиційне і нестандартне дійство, в ході якого учні початкових класів, по-перше, повинні дізнатися і засвоїти:

- відомості про українську національну культуру і її витоки, про основні народні традиції, обряди і ритуали;
- кращі зразки класичної національної дитячої літератури, твори різних жанрів українського дитячого фольклору;
- історичні свідчення про давність українського народу, його духовність, основні риси національного характеру тощо.

Національна школа України має свої давні прогресивні традиції виховання і навчання дітей, яка в загально-освітньому навчально-виховному закладі включає в себе всі ланки педагогічної діяльності і найперше - навчання читаною рідною мовою, уроки читання і позакласної роботи з цього та інших предметів.

Вченими в останні роки доведено, що ще до появи на світ дитина розрізняє матусине мовлення, розмоцу тата (якщо він кладе руку на живіт дружини) і розпізнає рідну мову від чужинської, яку прагне не слухати, запліщує оченята і занурюється у сон.

Тому, чим раніше дитина чутиме колісанки, потішки, забавлянки, звуконаслідування, пісеньки, вірші, казочки та інші фольклорні твори рідною мовою, тим результативнішим і ефективнішим стане національне виховання, тим міцнішою і гнучкішою буде цілосна система.

Допомогове виховання, формування основ національної свідомості у дітей дошкільного віку - невід'ємні ланки цілосної системи національного виховання. При чому спілкування, читання і розповідання рідною мовою - основна умова успішності і результативності педагогічних зусиль у досить делікатній і відповідальній сфері людських взаємин та буття, якими є національна свідомість особистості і спілкування з іншими людьми на її засадах.

В передових сучасних загальноосвітніх навчально-виховних закладах вже якоюсь мірою склалася певна система національного виховання. Теоретичне осмислення мети і завдань національного виховання зумовили продуктивні види діяльності (нестандартні

уроки, нетрадиційні навчально-виховні заходи, що уже переросли у звичайні, ординарні, жива, нетрафаретна робота з батьками учнів початкових класів по відновленню традицій національного виховання в сім'ї і за місцем проживання), що сприяють постанові національного виховання на науковій основі, методично виважено, а за змістом у повній відповідності із здобутками вітчизняної етнопедагогіки.

Вчителі першої в Україні національної педагогічної гімназії Криворізької СШ № 24 розробили навчальні програми, для того, щоб кожен урок з молодших класів був осяяний материнською колисанкою, народними піснями, казками, козацьким гумором, фантазією, грою, а учні зачаровані рідною природою, самобутньою творчістю однолітків різних епох. Так, для учнів 2-ого класу на уроках читання згідно народному календарю, вчителі проводять уроки-свята, уроки-казки, уроки-екскурсії, а на уроках рідної мови через мовний матеріал з історії української спільності формують національну свідомість і самосвідомість учнів.

Для організації і практичного здійснення науково-пошукової і творчо-методичної діяльності учителів початкових класів Більшість педагогічних гімназій Києва, Харкова, Дніпропетровська, Львова, Івано-Франківська, Одеси, Кривого Рога та ін. міст) отворили кафедри національної педагогіки початкових класів (назви в різних закладах дещо вер'ються), до яких входять всі вчителі початкових класів педагогічних гімназій.

Як правило, кафедри очолюють заступники директора з питань наукової роботи гімназії, або найбільш досвідчені творчі вчителі.

Кафедра національної педагогіки початкових класів координує навчально-виховним процесом у цілому, зосереджує увагу учителів на певних проблемах відновлення української школи, що виникають на той чи інший момент державо-творення незалежної України.

Методичний кабінет Криворізької національної педагогічної гімназії № 24, яка входить до педагогічного комплексу - дитсадок - школа - педучилище - педінститут, вчителі початкових класів мають можливість широко познайомитися з публікаціями народної творчості по народних традиціях, символікою. Тут вчителі ідти зустрічаються з Берегинєю, яка допомагає вчити й зберегти надбання народної мудрості. Учні початкових кла-

олі пишуть книгу-Нам'ять народна і оформляють дитячий посібник. "Чиста криниця", до якого вони заносять зібрані своїх сім'ях матеріали з народної творчості (пісні і мазки, приказки та прислів'я, загадки, легенди, перекази тощо).

Це справді чиста криниця родового української модності, ко-ріння якої простежуються ще понад п'ять тисяч років до Різдва Христового.

Не випадково учителі початкових класів національної педа-гогічної гімназії № 24 м.Кривого Рога вміло використовують на-ціональний компонент на уроках математики; доречно влітаючи до навчального матеріалу народно-педагогічні уявлення про лічбу, про міри ваги, довжини (народну метрологію тощо).

В методиці такої роботи відзначається, що спочатку слід вести підготовку роботи і вивчити історію, мову народу, побут, а потім спирається на зібрані етнографічні матеріали і викорис-товувати їх при вивченні тем: "Ряд натуральних чисел першого десяти-тка" (загадки); "Геометричний матеріал" (орнамент, хустка), "Арифметичні задачі" (купівля-продаж сорочок, бісер, полотно, чоботи); "Знаходження площі" (поле з льном, елементи одягу).

Природа відображена у невичесних скарбах народних. Кож-на рослина, кожна жива істота має свою історію виникнення, народ-ну назву, легенду, походження, повір'я та забобони, що пов'язані з нею. Врахування цього - основна умова проведення уроків приро-дознавства та інтегрованого курсу "найколишній світ". Захоплюю-чими уроки для першокласників будуть тоді, коли використати народний агрокалендар у поєднанні з народною мудрістю, що нако-пичена у прикметах, спостереженнях за змінами природи. Уроки мистецького циклу, мають добрий шматок для духовного відрод-ження через національне мистецтво, традиціями якого багатий рід-нокрай, для входження в світ дизайнерських знань. В гімназії до цього циклу відносять нестандартні уроки музики та інтегрований курс "Художня праця з основами дизайну". Нестандартні уроки му-зики об'єднують різні види діяльності учнів: співу, акапель-ний і під супровід народних, слухання музики, дидактичні ігри, співальські імпровізації, складання казок під враження прослуха-ної музики. Всі ці форми роботи на нестандартних уроках підпо-рядковуються залученню школярів до багатющих скарбів народної музично-пісенної творчості рідного народу і особливо до пісен-

них жанрів як окраси української нації, яка завжди була з людьми у години радості й горя, під час роботи та відпочинку, боротьби із загарбниками і розбудови миру.

Знайомство учнів початкових класів із музично-пісенним спадком Запорозьких козаків, із мелодією козацьких танців (ковачок, метелиця, гопак тощо) заронює в серцях наймолодших учнів не лежати до працьовитого і співучого, миролюбивого і богобоязливого народу. А на уроках праці та дизайну учні знайомляться з декоративним оздобленням, витинанками, конструють панно, ділять з пластиліну і всі ці види роботи носять народнознавчий характер, адже в Криворізькій національній педагогічній гімназії №24 постійно діють тематичні виставки української вишивки ("Чарівна рукотворна веселка"), виробів гончарів Середньої наддніпрянщини ("Дорожче золота"), писанок ("спочатку було яйце...") тощо.

Тут продумано все: неординарна назва тематичної виставки, оригінальний план її, (опис експонатів тощо) і у такий спосіб організатори тематичних виставок українських традиційних промыслів і обрядів домагаються максимального підвищення результативності і ефективності її впливу, "активного педагогічного впливу кожного експоната, що дає можливість формувати певні уявлення, знання і переконання кожному відвідувачеві, якщо він навіть поодинокий і "неорганізований".

Кожен вчитель кафедри національної педагогіки початкових класів гімназії має проблемну тему, над якою працює засобом самоосвіти. В основному це теми методичного, наукового та народнознавчого характеру.

Члени кафедри національної педагогіки початкових класів за два-три роки підготували немало цікавих з науково-методичної точки зору розробок(досліджень), які зберігаються в методкабінеті і доступні кожному учителеві, хто працює натхненно, творчо. Наприклад, методичний посібник до підручника "Українська мова" (2 кл.), "Дивосвіт", який розробила учителька Т.С.Сівак.

Цьому сприяє й методичні рекомендації до вивчення курсу розробки окремих уроків конкретного змісту, широкої розробки теми, що насичені численними прикладами.

Методкабінет Криворізької національної педагогічної гімназії № 24 має також методичні рекомендації по виготовленню аплікацій та витинанок за народними мотивами "Сонячні брости" (2-4 кл.),

учитель Л.В.Влизюк - розробки структури і змісту позакласних нетрадиційних виховних заходів з проблем вивчення українського малдрства ("Козак Малай запрошує гостей", "Петрівський царівниний квітник", "Опішанські ополохи" тощо);

- орієнтовні сценарії криворізьких зимових вечорниць, традиційних народних свят і обрядів; сучасних свят і урочистостей, що наповнені матеріалами здобутків національної етнопедagogіки тощо.

Тож, коли учитель виховує в собі національну самосвідомість правильно розкриє і неординарно з'ясує зміст свого предмету в народознавчому аспекті, забезпечить глибоке засвоєння учнями найголовніші культурно-історичні здобутки рідного народу - все це створить сприятливі умови для виховання високо моральної особи, повноправного господаря своєї країни. Цю мету і сповідасть учитель криворізької національної педагогічної гімназії № 24, інших провідних навчально-виховних закладів юридичного і українського. Швидко настане час, коли педагогічна наука і практика відмовиться від окремих уроків народознавства, а весь навчальний матеріал базовий компонент освіти буде пронизаним національним традиційним змістом, враховуватиме досвід багатьох попередніх поколінь української освіти.

Враховуючи те, що діти 6-7 років повинні оволодіти певною частиною духовної спадщини народу, яку виробила українська людина протягом багатьох віків і навіть тисячоліть сам народ і нація. Першими носіями і учителями цього народного спадку для кожної дитини повинні бути їх батьки, та вихователі дошкільних закладів.

У деяких населених пунктах, де є вищі педагогічні заклади (Київ, Харків, Кривий Ріг та Ін.), створюються своєрідні педагогічні комплекси, що обов'язково включають і дошкільні дитячі заклади різних типів (дитсадок, дитсадок-комбінат, будинок малюка, дошкільний дитбудинок тощо).

За таких умов основи національного виховання, національної самоосвідомості розпочнуть закладатися набагато раніше, а це значить, що і результативність та ефективність його будуть значимо вищими.

В багатьох гімназіях України, особливо Середньої Наддніпрянщини, добре відомий рукописний (машинописний) альтернатив-

ний посібник за програмою курсу "Рідний край" (3 кл.), "Козацькі паланки" (учителька І.В.Коваленко), що побудований на фактичному краєзнавчому матеріалі тих козацьких полкових військових поселень (паланок), які існували на території Придніпров'я. Вдале поєднання історичних свідчень про героїчне минуле народу та його високу моральну духовність з природним об'єктами колишньої Інгулецької паланки, що майже повністю увійшла до теперішнього Криворіжжя, дає змогу учителям за цим програмовим посібником досягати найвищої результативності такого комплексного впливу на свідомість учнів початкових класів, їх світоглядність, волю, характер. Інакше кажучи, в цілому на особистість школяра.

В дошкільних закладах різних типів національне виховання зводиться до загальних відомостей про давність і самобутність народу, до родинної етнопедагогіки. Це, насамперед, нетрадиційна робота з членами сім'ї дошкільника, формування культу матері створення обстановки розвитку стосунків доброзичливості й злагоди, взаємтурботи і співпереживання. Звичайно, все це здійснюється рідною мовою, мовою наших давніх пращурів, національних героїв.

Велику роль в національному вихованні дошкільці відіграють святкові розваги народознавчого характеру. Діти залюбки одягають українські національні костюми, вчать вірші та пісні рідною мовою, беруть участь в Інсценізаціях. Таку роботу вихователям краще здійснювати так, щоб дитина якомога раніше полюбила все, що її оточує і народні звичаї та обряди своїх дідів, пісні, які співвають матері й бабусі, вбирала в себе багаті скарби усної народної творчості.

- На допомогу прийдуть урочистості старших дошкільників:
- "Свято зустрічі весни";
- "В гостях у Марійки Підгірянки";
- "Свято Миколая";
- "Вшановуємо Т.Шевченка";
- "Заспіваймо пісню веселеньку" та інші.

Але більше ширші можливості для національного виховання учнів у освітньому закладі відкриває виховні заходи, де учні розумом і серцем засвоюють високу народну духовність і мораль, певні норми поведінки, народну етику і національну естетику особливості побуту і культури, оволодівають умінням і навичками

трудової діяльності, фізичного вдосконалення. Ці заходи відрізняються відуроків тим, що не обмежуються рамками 45-ти хвилин, і у них беруть участь як учні одного так і різних класів.

Слід не забувати, що справжні народні учителі України протягом багатьох століть навчали і виховували учнівську молодь на традиціях, народних промислів і хатніх ремесел (гончарство і плетіння з лози, різьблення по дереву і плетіння з рогами та соломки, інкрустації і аплікації по дереву, металу, вичинній шкірі і матерії; художній розпис, малювання, іконографія і народний гуртокписанкарство і витинанки тощо).

Саме в народних ремеслах і промислах ховається таємниця народного духу, народного мислення, сприйняття, світоглядності, естетичного ідеалу і моральності, бо немає в світі вищого щастя, ніж насолода від наслідків праці, досягнень (успіхів) у навчанні, красоти і чарівності людських взаємин.

В умовах гімназії здійснення національного виховання можливе лише при наявності національних за змістом і формою діяльності молодіжних організацій, в яких добре поставлена виховна, пізнавальна, пошукова, творча та розважальна діяльність дітей, що враховували б краї традиції, вікові особливості дітей, їх інтереси.

Такою організацією для гімназистів молодших класів серед інших виділились і ствердились "Юні козачата", що уже мають свій статут, ритуали, форму, свята, форми пізнавальної творчої діяльності і відпочинку.

Ігрові моменти в діяльності "Юних козачат" повинні бути присутніми на кожному етапі життя членів цієї самодіяльної організації за інтересами - від "посвяти в юні козачата" і аж до випуску їх після закінчення початкової школи. Добре підготовлений педагог широко залучатиме національні дитячі ігри, рухливі ігри козачат, козацькі розваги, влаштуватиме короточасні і одноденні (з польовим харчуванням та відпочинком в куренях) походи по місцях козацької слави, бо ніщо краще не впливає на формування юної юної особистості, як залучення до концертних дій, прилучення до святої історії рідного народу, наповнення юних високою духовністю вільнолюбного і працьовитого, пісенного і широчердного українського народу.

Згідно концепції національного виховання в гімназії, вихов-

на позакласна робота з учнями мусить здійснюватися на основі колективних творчих справ. Ця робота об'єднує молодшу, середню та старшу ланки гімназистів, які готують виховні заходи разом і разом беруть в них участь. Цей вид спілкування учнів різних вікових категорій формує творчу особистість, забезпечує високу обвідченість і вихованість школярів, збуджує бажання і потребу старших піклуватися за меншими. Переважна більшість навчально-виховних заходів носять народознавчий характер.

Це свята, обряди, тематичні заходи, що розкривають давні традиції народного (чи сільськогосподарського) календаря, сімейного побуту української родини, присвячені ушлявленню, чарівності і мелодійності рідної мови, неповторної культури тощо. Важливо, щоб такі заходи будувалися на оригінальному (незнайомому чи мало відомому учням) фактичному матеріалі, мали нетрадиційну структуру і навіть нестандартні назви. Нрипустимо, мовний блок виховних заходів може звучати так: "Рівна серед найдавніших: Витоки мови праукраїнців", "Сестра санскриту: Спільні основи двох давніх мов"; "Величава і солов'їна: Українська мова народно-пісенної творчості", "Сурми грали на біл: Мова пісень запорозьких козаків"; "Тема її доля... Мова народних пісень на слова Т.Г.Шевченко" та ін..

Аналогічних принципів варто дотримуватися і при розробці сценаріїв виховних заходів та структури нестандартних уроків на засадах етнопедагогіки за всіма іншими блоками: навчання основних наук, позакласні навчально-виховні заходи з проблем формування високої духовності юних українців, трудового, естетичного, фізичного виховання учнівської молоді, попередження правопорушень і злочинності серед дітей і підлітків, та роботи з батьками учнів по підвищенню рівня їх педагогічної культури та по відновленню виховної роботи за місцем проживання дітей і їх сімей.

Кожен національний навчально-виховний заклад повинен мати "Малі академії народних мистецтв", як нову форму виховання гармонійно розвинених особистостей на народних мистецьких традиціях, прилучення їх до здобутків національної культури. МАНМ буде свою роботу на засадах етнопедагогіки, сприяє відродженню в житті школи і побуті учнів, народних звичаїв обрядів, свят, традиційних ремесел і промислів, залучаючи до роботи народних майстрів, музикантів, знавців народного одягу, пісенності, хореографів

фії тощо.

МАНМ свою діяльність будують у відповідності до Статуту, що розробляється учителями навчально-виховного закладу і затверджується його педагогом. Добре, коли перед затвердженням статут пройде відповідну апробацію в регіональному Інституті післядипломного підвищення кваліфікації (колишні Інститути вдосконалення учителів), методкабінет.

Суттєву методичну чи принаймі одноразову допомогу можуть надати Будинки народної творчості та Палати виховання учнівської молоді.

Як правило, в "Малій академії народних мистецтв" можуть функціювати такі відділення: хорове, фольклорно-етнографічне, народного танцю, товариство народних умільців (залежно від учнівських бажань і наявності керівників). Репертуар хору повинен складатися з українських народних і козацьких пісень духовних творів і музично-пісенного спадку січових стрільців тощо. Для учнів 1-4 класів створюються групи народних танців, де діти вчать різні танцювальні рухи, готують певні хореографічні композиції на основі народних традицій (метелиці, гопака, горлиці, козачка, повзунця та ін.).

А товариство народних умільців може об'єднувати гурток народної вишиванки для учнів 1-4 класів "Рукотворна веселка";

гурток різьблення по дереву "Лісова феєрія";

гурток витинанок та аплікації з природного матеріалу "Казкова чарівність";

гурток писанкарства "Ліце-райце";

плетення із соломки "Сонце в капелюсі";

декоративного народного розпису "Чарівний пензлик";

народного в'язання і макроме "Бузлик напам'ять";

дитячу студію українських мультиплікаційних фільмів "Козачка гармата";

естрадний шкільний театр мініатюр "Левада" та інші.

Учителі - викладачі і керівники гуртків Малої академії народних мистецтв працюють за власними навчальними планами раз-два на тиждень. Періодично, не рідше двох разів на рік, влаштовуються тематичні виставки учнівських робіт або звітні концерти вистави. Найкращі експонати і номери художньої саодіяльності повинні відзначитися авторитетним учнівським жорі, а їх автори і

виконавці - прем'юватися Президентом МАН від імені дирекції навчально-виховного закладу.

Фольклорно-пошукова робота в Малій академії народних мистецтв проводиться у вигляді експедицій учнів, збирання, систематизації вивчення матеріалів та творення народознавчих виставок музеїв, центрів. Вихованці шкіл різних типів і профілів беруть участь у фольклорно-етнографічних експедиціях "Моя земля - земля моїх батьків", за результатами якої створюється "Світлиця", "Берегиня", "Покуть", "Басусина хата" тощо.

Мала академія народних мистецтв Криворізької педагогічної гімназії № 24 встановила зв'язки з усіма областями України, що представляють різні її регіони від Слобожанщини і Середньої Наддніпрянщини до Прикарпаття і Західної України, що дало можливість зібрати багатий фактичний фольклорно-етнографічний матеріал і таким способом відкрити постійно діючі тематичні виставки (музейні експозиції) народних художніх промислів і хатніх ремесел. Належно тому вихованці першої національної педагогічної гімназії чітко орієнтуються в морі українських народних ремесел і промислів, добре обізнані з фольклору.

В процесі формування почуттів національної гідності, національної самосвідомості у учнів загальноосвітнього навчально-виховного закладу важливе місце належить тематичним фестивалям різного ідейно-тематичного, мистецького чи фольклорного спрямування. Це можуть бути фестиваль естафети "Народні свята України", фестиваль українських народних мистецтв "Козацькими шляхами", фестиваль свят сільськогосподарського календаря "Весняні броди", огляд-конкурс класних та шкільних творчих колективів (ансамблі, театрів, студій, музичних оркестрів, хорів, танцювальних колективів тощо) "Зоре моя світанкова..." та інші.

Фестивалі, конкурси, огляди, тематичні екскурсії по постійно діючих виставках (музейних експозиціях) - одна з дієвих форм діяльності Малих академії, народних мистецтв та національного виховання в загально-освітньому навчально-виховному закладі. Прочому ці форми діяльності органічно вбирають в себе процеси викладання народознавчих дисциплін, навчання учнів різних вікових категорій основам національної культури, фольклору, літератури,

мистецтва, народним промислам і ремеслам та залучення до участі у відновленні (відродженні) давніх традицій, обрядів і ритуалів.

Кожній середній загально-освітній навчально-виховний заклад (школа, гімназія, ліцей, коледж, училище тощо) зацікавлені в створенні народознавчих центрів - виховних осередків в навчальному закладі. Довід свідчить, що можна починати із скромного, світлиці, до якої збирати саморобні доріжки та килимки, здобуті по навколишніх селах, прядки, національні вишиванки, старовинний одяг, знаряддя праці, різне домашнє начиння.

Образом кожного навчального закладу повинен стати музей дитячої вторинності, в якому певним розділом слід знайомити учнів і їх батьків з традиційним іграшковим проміолом в Україні, національними ляльками, м'якою іграшкою, що нині дуже популярна серед дітей різного віку, серед дорослих.

Крім того повинні бути розділи за видами дитячої творчості (як от: "Лісова казка" (ляльки та іграшки з гілок, коріння і іншого рослинного матеріалу); "Пластмасова гава" (дитячі ліплення, скульптура); "Смарагдові зірочки" (роботи з інкрустації і аплікації); "Зупинись, миттєвість!" (виставка робіт в них фотографів); "Веселкові черівності" (виставка робіт в них художників тощо).

В музеї дитячої творчості повинні знайти своє місце дитячі твори будь-якого виду діяльності, незалежно від матеріалу виготовлення експонату чи жанру (макети, муляжі, конструкторські ди- ва та ін.).

Звичайно, добре, коли в навчальному закладі діє власний музей українського мистецтва, а в педагогічних гімназіях - зали національної педагогічної культури, в якому українська етнопедагогіка посідала б центральне місце.

У такому комплексі педагогічних центрів і системи національного виховання знайдеться місце для родинних свят, які сприятимуть формуванню у учнів пам'ять. Народження, родина, родичі, рід, родовід які супроводжують людину протягом всього життя. На такі свята запрошуються учні, батьки, дідуся, бабусі, які разом з вчителем вибирають форму проведення свята і цим самим формують культ Матері і Батька, Бабусі і Дідуся, культ Роду і Народу, що закладає основу національної самосвідомості, національної визначенос- ті.

Всі ці засоби, шляхи, форми, методи та прийоми діяльності спрямовані на формування у школярів національних ідеалів, закріплення традицій, авичаїв, духовної культури, збагаченої віковим досвідом рідного народу.

Таким чином, національне виховання учнів загальноосвітніх закладів стало немислимим без ґрунтовної професійної підготовки учительських кадрів, забезпечення педагогічного процесу, необхідним фактичним матеріалом і апробованими методиками, без достатнього матеріально-технічного забезпечення, пошукового і творчого підходу учителів, батьків учнів, керівників народної, меценатів (спонсорів, благодійників) української національної школи і всіх тих, кого хвиляє виховання і доля молоді парості незалежної і суверенної України.